

Ymka v protinacistickém odboji

Tragický příběh Jaroslava Valenty a jeho druhů

MARKÉTA DOLEŽALOVÁ

Protinacistický odboj patří mezi nejslavnější kapitoly československých dějin 20. století. Nezpochybnitelnou roli v něm sehráli mladí křesťané inspirovaní étosem zakladatele první československé republiky T. G. Masaryka, kteří neváhali obětovat v boji s nacismem to nejcennější, své životy. Jedním nich byl též sekretář Akademické Ymky Jaroslav Valenta, jehož příběh dospěl k hrdinnému završení na pozadí osudových dnů heydrichiády.

*Naši věrnost nic nezlomí, nic nerozdrťí. Zůstaneme vlasti věrni až do smrti...*¹

Refrén písně známé jako „tereziánská hymna“ přesně vystihuje osudy tří sekretářů pražského ústředí křesťanské mládežnické organizace Ymka² a její duchovní elity sdružené od roku 1927 v Akademické Ymce. Jaroslav Šimsa, Rudolf Mareš a Jaroslav Valenta byli hluboce věřícími křesťany, aktivními evangelíky, ale zároveň též lidmi dobře orientovanými v poměrech své doby. Důrazem na práci s mládeží prováděnou ve stylu „ve zdravém těle zdravý duch“ plně směřovali do budoucnosti. Věrnost odkazu prezidenta Masaryka se u nich slučovala s následováním Kristových slov

o lásce k bližnímu a oběti. Během neklidných let před rozbitím a okupací ČSR prodělali pozoruhodný názorový vývoj. Od pacifismu a odmítání násilí, což bylo rozšířeno v mezinárodních strukturách reformovaných církví a v kolébce „ymkařského hnutí“, v anglické Ymce, se pod vlivem stoupajícího ohrožení své vlasti dokázali rozhodnout pro rezistenci všemi prostředky a do všech důsledků. Přitom se však snažili stále rozlišovat: boj na život a na smrt vedli proti zřudné praxi nacismu, nikoli proti německému národu. Zaplatili za to nejvyšší cenu. Za svobodu budoucích generací obětovali vlastní život; Jaroslav Valenta dokonce musel být svědkem poprav svých nejbližších, matky a otce.

Vraťme se nyní na začátek, do doby, kdy křesťanské mládežnické hnutí, které vychovalo stovky skutečných patriotů, zapouštělo v ČSR kořeny. Jeho těsnou spjatost s étosem mládežnické republiky symbolizuje již sama skutečnost, že mu cestu připravil, jako mnohému novému a budování moderní demokratické společnosti prospívajícím, T. G. Masaryk. Seznámil se s činností „ymkařů“ během své cesty na Sibiř za formujícími se legiemi. Čeští a slovenští vojáci se během rakousko-uherského tažení proti Rusku snažili dostat do zajetí, bylo tedy zapotřebí postarat se o ně i v zajateckých táborech. I tam si dobrovolní spolupracovníci Ymky našli cestu. Po vzniku ČSR prezident

1 Dosti rozšířený názor, že citovaná píseň byla složena Jaroslavem Šimsou, zpochybnila manželka jeho syna Jana, Milena Šimsová, která se věnuje zpracování literární a vzpomínkové pozůstalosti J. Šimsy. Viz ŠIMSOVÁ, Milena: *V šat bílý oděni. Zápasy a oběti Akademické Ymky 1938–1945*. Eman – YMKA Brno, Benešov 2005, s. 46.

2 Ymca (Young Men's Christian Association neboli Křesťanské sdružení mladých mužů), většinou se používá počeštěný název Ymka, při odkazování na zahraniční a světovou síť organizace se v textu přidržují anglického znění. Založil ji v roce 1844 v Anglii obchodní příručí George Williams. Ve vrcholných dobách průmyslové revoluce docházelo k velkému soustředění mladých lidí vykořeněných z venkovských křesťanských komunit a vystavených svodům velkoměst, alkoholismu, hráčství atd. Williamsovým cílem bylo tyto mladé podchytit, navrátit je ke křesťanským hodnotám, nabídnout jim kvalitní trávení volného času a formovat je v iniciativní, vnitřně silné osobnosti bez ohledu na původ, národnost, rasu nebo politické názory. „Ymkař“ měl být samostatný, houževnatý, stále připravený se učit novým dovednostem. Měl se dokázat odvážně postavit společenské nespravedlnosti, zastat se slabších a rozvíjet spolupráci i porozumění mezi lidmi různých vyznání i národností. Ymca se začala rychle šířit nejen v anglofonních zemích. Znakem organizace se stal rovnoramenný trojúhelník odkazující k harmonii těla, ducha a rozumu. Roku 1855 vznikla ženská větev „ymkařského“ hnutí Ywca, čili Křesťanské sdružení mladých žen, která sehrála podstatnou roli v boji za volební a občanská práva žen. Srov. ŠIMSOVÁ, Milena: *YMCA v Československu 1919–1929. Křesťanská revue*, 2021, roč. 88, č. 2, s. 29.

Jaroslav Valenta, Tábor Ymky pro děti a mládež na Sázavě

Foto: archiv Jaroslava Čvančary, archiv YMCA v ČR

Masaryk pověřil svoji dceru Alici, aby prostřednictvím Světového výboru Ymca v Ženevě dosáhla rozšíření činnosti organizace na území republiky, tato iniciativa byla podpořena též žádostí legionářů.

Věci se ujala americká Ymca, která vyslala již v lednu 1919 do ČSR skupinu prvních sekretářů, kteří měli zaškolit české dobrovolníky. Zároveň je podpořila i materiální pomocí, zasláním potravin a dalšího potřebného zboží do poválečným nedostatkem sužova-

né země. V tomto prvním období se „ymkaři“ zabývali především demobilizovanými vojáky, během jednoho roku vybudovali sedm desítek tzv. vojenských domovů.³ Činnost vojenské Ymky trvala do roku 1923. Avšak již od roku 1921 přecházela na občanské principy a začala se věnovat potřebám studentů, zejména jejich ubytování, zasloužila se o budování studentských kolejí (např. Studentského domova na pražském Albertově). V létě téhož roku proběhl první „ymkařský“ sjezd,

na kterém byla republiková organizace de facto založena.⁴

S uvedenou zakladatelskou fází je spojeno působení a podpora rozvoje Ymky takovými osobnostmi, jako byli filozof Emanuel Rádl nebo otec prezidenta Václava Havla Ing. Václav Havel. Mezi prvními následovníky amerických sekretářů patřili též Josef (Joe) First⁵ nebo Josef Lukl Hromádka a další významní představitelé prvorepublikové inteligence a duchovního života. Právě výše zmiňovaný

- 3 Vojenské domovy poskytovaly ve svých knihovnách a čítárnách časopisů literaturu ve všech jazycích dohodových spojenců i v ruštině, měly zázemí pro přednáškovou činnost a jazykovou výuku. Zřizovaly se v nich promítací sály, tak Ymka přispěla k rychlému rozšíření a oblíbenosti kinematografie. Hlavním magnetem pro mládež však byl sport, domovy měly hřiště pro atletiku i míčové hry. Naprostou novinku v českém prostředí představoval v Americe oblíbený volejbal a basketbal. Veškerou tuto činnost řídilo původně přes 60 amerických sekretářů, kteří pracovali v Praze nejprve v Mikulandské ulici nebo na Národní třídě. Po převzetí vedení do českých rukou se ústředí přestěhovalo do ulice Na Poříčí, kde se s finanční pomocí americké Ymca vybudoval „Palác“ Ymka (Na Poříčí 1041/12), dílo architektů Eduarda Hniličky a Stanislava Bechyně dokončené roku 1928. Na svou dobu šlo o moderní a velkorysou stavbu určenou pro ubytování tří stovek mladých lidí studujících nebo zahajujících svou profesní kariéru v Praze, pro vzdělávání i kulturu (několik univerzálně využitelných sálů a zasedacích prostor), ale především pro sport (plavecký bazén v suterénu, kvalitně vybavený tělocvičný sál s běžeckou dráhou).
- 4 Světový svaz Ymca přijal československou organizaci za svého řádného člena v srpnu 1922. Čeští „ymkaři“ však považují za letopočet svého vzniku rok 1921. Stejného výročí své domácí organizace si v loňském roce připomínali spíše interně, bez velkého veřejného zájmu, aktivitami pro mládež a putovní výstavou s názvem *Na čem záleží*. Přestože polistopadové svobodné poměry umožnily mladým lidem sdružovat se v desítkách nových organizací a aktivit nejrůznějšího zaměření, Ymka se mezi nimi neztratila, stále působí v rámci více než třiceti poboček a oslovuje stovky mladých lidí.
- 5 Josef Antonín First (1894–1986), dlouholetý finanční ředitel Ymky, stál za založením a rozvojem jejího nejnámějšího tábora na Sázavě, který též dlouhá léta vedl. Tábor původně pojmenovaný po prezidentu Masarykovi, pak Sázava nebo Soběšín, měl největší

Emanuel Rádl (1873–1942)

Biolog a filozof se zvláštním zájmem o přírodovědu a nábožensky orientovanou filozofii, měl velký vliv na rozvoj reformovaných církví za první republiky. Stál u zrodu Akademické Ymky a jejího časopisu *Křesťanská revue*. Jako jeden z prvních ve svých publikacích varoval před německým nacismem, zároveň v knize *Válka Čechů s Němci* (Čin, Praha 1928) kritizoval český nacionalismus. Politicky se hlásil k Masarykovu realismu, po vzniku republiky založil se Zdeňkem Nejedlým Realistický klub, v němž se spojili ti realisté, kteří se nechtěli připojit k žádné ze stávajících politických stran. V roce 1935 jej vážná nemoc vyřadila z veřejného života.

Josef Lukl Hromádka (1889–1969)

Světově proslulý protestantský teolog. Ve svém „ymkařském“ období nasměroval řadu mladších členů k činnému, nikoli pouze deklarovanému antifašismu, což se promítlo např. do aktivní účasti Ymky v práci Výboru pro pomoc demokratickému Španělsku. Za druhé světové války působil v americkém exilu, po návratu do vlasti začal spolupracovat s komunisty a hledat společné rysy marxismu a křesťanství. Jako vedoucí osobnost Křesťanského mírového hnutí byl využíván při snaze komunistického režimu předstírat na mezinárodní scéně, že v Československu panuje náboženská svoboda. Svě omyly začal nahlížet až po srpnové invazi vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968.

Emanuel Rádl (vlevo) a Josef Lukl Hromádka

Foto: encyklopedie.soc.cas, ČTK

Emanuel Rádl usiloval o to, aby se pod nápretem praktických sociálních problémů a při posazování programů sportovní zdatnosti z „ymkařského“ života nevytratilo křesťanské jádro. Tomu měla sloužit Akademická Ymka (AY) založená roku 1927 jako

duchovní páteř celého hnutí a její periodikum, s nuceným přerušením v době druhé světové války dodnes vycházející *Křesťanská revue*.

Během prvního desetiletí existence Ymky se od ní v českém prostoru vydělilo Obrodné hnutí českosloven-

ského studentstva. Na Moravě, především v Brně, a rovněž v Bratislavě se křesťansky orientovaní studenti a mladí intelektuálové na půdě této organizace udrželi prostřednictvím místních poboček AY. Ve druhé, předválečné dekádě svého působení zajišťovala ústřední pražská Ymka prostřednictvím pravidelných konferencí s účastí zahraničních autorit z oblasti křesťanské teologie, filozofie nebo literatury výměnu myšlenek a vodítka mladým při hledání odpovědí na stále tísnivější otázky kladené jednak národnostním pnutím v republice, ale především zhoršující se mezinárodní situací a stupňováním nacistické hrozby.

Hlubavý mladík

Právě v této době, přesněji v roce 1933, zavítal poprvé na zimní konferenci AY pražský rodák Jaroslav Valenta. Valenta byl jediným synem svých rodičů, Josefa a Jaroslavy Valentových. Jeho otec pracoval jako správce nemocnice na Vinohradech, matka byla v domácnosti. Studoval na Karlově univerzitě práva, dokončil je roku 1936. Ale to mu nepřekáželo v aktivním zájmu o „ymkařskou práci“ s mládeží. Původně ho přitahovala hlavně organizace sportovních aktivit, byl vynikající lyžař a basketbalista. Během krátkého času se však tento introvertní a hlubavý mladík začal měnit, duchovně vyzrávat a přibírat si stále větší díl odpovědnosti za společné aktivity. Takto na něho po válce vzpomínal další vůdčí duch Ymky Miloslav Kohák: „V dějinách Akademické Ymky se nenajde krásnějšího příkladu mladého muže, který se působením díla Rádlova a Hromádkova a jejich vlivem osobním [...] přetvářel ze sportovce a oddaného, impresionistického ctitele přírody ve vyhraněnou osobnost mravní, která se nakonec cele oddala disciplíně Božích přikázání a v Ježíši Kristu našla svou autoritu ab-

kapacitu z podobných prázdninových zařízení pro děti a mládež. First byl především sportovec, zakladatel sportovní lukostřelby a významný činitel čs. olympijského hnutí.

solutní. [...] Bylo to o zimní konferenci ve Vyšné Boce (osadě s dobrými lyžařskými terény v Nízkých Tatrách, kde po několika předválečných let probíhaly zimní konference AY – pozn. autorky), [...] kdy jsem naznačil, že by pro Valentu byla patrně největším uspokojením sekretářská práce v Akademické Ymce. Dr. Valenta měl před sebou možnosti z hlediska své životní kariéry mnohem lákavější. Při hovoru o sekretářském povolání v Ymce se však usmíval. Jako by ho lákalo uspokojení, jež v něm představa takové práce vzbuzovala, ale také potíže s ní spojené.⁶

Tou dobou se už Jaroslav Valenta podílel na organizaci zimních i letních konferencí, studentských kempů, a později dokonce v rámci své vojenské prezenční služby prostřednictvím pobočky Ymky v Liberci vytvořil prostor pro setkávání české a německé křesťanské mládeže, jednu z mála posledních příležitostí k rozumnému dialogu. Zatímco Miloslav Kohák, citovaný výše, vzpomínal, že k práci sekretáře jako první inspiroval Valentu on, jiní pamětníci soudí, že to byl spíše Jaroslav Šimsa. Tento charismatický publicista, originální náboženský myslitel a někdejší knihovník prezidenta Masaryka si tehdy potřeboval uvolnit ruce pro práci ve vydavatelském oddělení Ymky a objevil ve Valentovi organizační talent.

Úzká spolupráce se Šimsou přivedla Valentu též mezi aktivní přispěvatele *Křesťanské revue*. Psával tam již nejen informativní zprávy o aktivitách AY či pražské Ymky, ale i texty ryze duchovně zaměřené. Následující slova jsou z přepisu Valentovy promluvy na téma evangelia sv. Marka a sv. Matouše, kde se objevuje Ježíšovo přikázání milovat bližního svého: „Moderního člověka slova láska a milovat zavádějí, protože jim dávají smysl subjektivního citu. Ale u Pána Ježíše má odolnější a hlubší základ, protože vychází z faktu, že všichni jsme děti jednoho Stvořitele a Otce na nebesích, a proto zde na zemi jsme jakoby bratřimi a sestrami. Jsme jeden

Miloslav Kohák (1903–1996)

Předseda československé organizace Ymka ve třicátých letech. Otec filozofa Erazima Koháka (1933–2020). Publicista, sympatizant národních socialistů. Za mobilizace v květnu 1938 se zdržoval v Londýně, kde mu anglická Ymca doporučovala zůstat, avšak odmítl opustit ohroženou republiku. Za odbojovou činnost byli oba manželé Kohákoví během okupace perzekvováni. V roce 1941 zatkl Miloslava Koháka Gestapo. Byl vězněn v pankrácké věznici. Válku manželé Kohákoví přežili, ale po únoru 1948 i s dětmi emigrovali přes Německo do USA. Miloslav Kohák působil v polovině padesátých let jako ředitel českého vysílání rozhlasové stanice Svobodná Evropa v Mnichově.

Jaroslav Šimsa (1900–1945)

Publicista, spisovatel, překladatel a filozof, člen Akademické Ymky, redaktor *Křesťanské revue*, vedoucí tiskového oddělení a programový sekretář Ymky v letech 1929–1939. Přispěl k formování celé generace mladých „ymkařů“, řada z nich se pak za okupace podílela na odboji. Angažoval se v Petičním výboru věrní zůstaneme (PVVZ). Ve spolupráci s duchovními a věřícími reformovaných církví (ČCE, Jednoty bratrské) vytvořil zpravodajskou buňku obstarávající informace pro exil i domácí odboj, poskytoval podporu rodinám vězňů a úkryty pro lidi na útěku. Jaroslav Šimsa byl zatčen na udání a 15. května 1943 souzen se skupinou členů PVVZ ve Stuttgartu. Přestože měl prostřednictvím přátel z antinacistické Vyznávající církve advokáta a hájil se tak úspěšně, že ho soud osvobodil, Gestapo se postaralo o jeho transport do Dachau. Zemřel za tyfové epidemie 8. února 1945.

Svatební fotografie Miloslava a Zdislavy Kohákových. Jaroslav Šimsa.

Foto: archiv Jaroslava Čvančary, archiv YMCA v ČR

za druhého odpovědní a naše svědomí se nikdy nemůže zbavit otázky: ‚Kde je tvůj bratr?‘ Křesťanské je cítit stud a vlastní díl viny za bídu a neštěstí i zá-

vazek pomoci. Neslyšíme-li v Ježíšově přikázání lásky výzvu k odpovědnosti za svého bližního a za společnost a odtud tedy i dále výzvu: ‚Jdi, dělej,

6 ŠIMSOVÁ, Milena: *V šat bílý oděni*, s. 86.

Jaroslav Valenta u psacího stolu. Vztyčování vlajky v táboře Ymky ve Veverské Bítýšce.

Foto: archiv Jaroslava Čvančary, archiv YMCA v ČR

*nesed, pracuj a pomáhej, jak můžeš!; špatně jsme četli a naslouchali hlasu Mistrovu.*⁷

Slova o odpovědnosti zaznívají v těchto řádcích se zvláštní naléhavostí. Jejich autor se jimi ve zbývajících necelých třech letech svého života do slova a do písmene řídil. Každý jeho čin motivovala odpovědnost za nacistickými okupanty poníženou vlast, za spoluobčany židovského původu, jedny z prvních obětí ra-

sového útisku a násilí, za každého, kdo naléhavě potřeboval pomoci ve chvíli, kdy se zlovůlí okupační moci stal psancem.

Do odboje přivedl Valenta s největší pravděpodobností též Jaroslav Šimsa, který byl dlouhodobě v úzkém styku s mladými evangelíky a členy církve bratrské v Turnově. Těsně před okupací, v únoru 1939, společně založili prostřednictvím Jednoty bratrské místní středoškolskou organizaci AY.

Právě tento okruh činnorodých mladých křesťanů jim měl v brzké době pomáhat se sběrem informací zajímavých pro ustavující se zahraniční exil. Turnov byl bránou na sever, do odtržených Sudet. Bylo zapotřebí zjišťovat, jaká je tam atmosféra; postupně se začalo ukazovat, že místní obyvatelstvo, zejména křesťanské kruhy, zdaleka není tak nadšeno nacistickou správou, indoktrinací zaváděnou ve školství apod. Jaroslav Valenta naopak zásoboval turnovské přátele ilegálními tiskovinami, zejména časopisem vojenské části odboje *V boj*. Velká část výroby a distribuce tohoto periodika byla zajišťována vydavatelským odborem Ymky.

Do ilegality

Činnost Ymky se postupně přesunula do ilegality, okupační správě byl podezřelý už sám anglický název, začal se tedy používat v české podobě, Křesťanské sdružení mladých lidí (KSML). AY byla ochuzena o část svých osobností, které se musely stáhnout do ústraní nebo přímo skrývat pro svůj židovský původ, např. doc. PhDr. Josef Fischer, který však díky pomoci „ymkařů“ neztratil spojení s odbojem a poměrně dlouho, do odhalení své pravé identity, byl jedním z inspirátorů a „mozkem“ Petičního výboru věrní zůstaneme. Další využili kontaktů celosvětové sítě Ymca, která jim zprostředkovala pozvání na katedry amerických univerzit, jako Josef Lukl Hromádka. Na vojenský odboj ztělesňovaný Obranou národa (ON) a skupinami, jako byli legendární Tři králové, podplukovník Josef Balabán, podplukovník Josef Mašín a štábní kapitán Václav Morávek, měli „ymkaři“, jak je uvedeno výše, spojení přes pomoc s ilegálními tis-

7 VALENTA, Jaroslav (pod iniciálami JV): *Láska, povinnost služby bližnímu. Křesťanská revue*, 1939, roč. 12, č. 4 (24. 5. 1939), s. 167–168.

Josef Fischer

Foto: <http://biography.hiu.cas.cz/>

kovinami a pozdější „koordináční výbor“. Jejich orientace na přípravu povstání v příhodné době, až bude německá moc oslabena, rozvážené křesťany původně neměla šanci přilížit oslovit, vždyť ještě ani nezačala horká fáze druhé světové války. Hitler si podmaňoval území vyděračskou diplomacií a zastrahováním.

Nejodhodlanější, ty, kteří si udržovali nezlomnou naději do budoucna, přitahoval občanský odboj spojený s PVVZ.⁸ Právě zde se nejvíce angažoval Jaroslav Šimsa a Jaroslav Valenta za ním nezaostával. V té době byla na pořadu dne mimo jiné též činnost související se zprostředkováním únikových cest z protektorátu pro ty, kteří chtěli bojovat proti nacistům přímo na frontách druhé světové války. Nabízí se otázka, proč Valenta, mladý, zdravý, bez závazků

Josef Fischer (1891–1945)

Filozof, publicista, byl mladším bratrem literárního historika a spisovatele Otokara Fischera. Od roku 1928 byl soukromým docentem českých dějin na Karlově univerzitě. Zabýval se filozofií dějin a dílem Františka Palackého, kterému věnoval třídílnou práci *Myšlenka a dílo Františka Palackého* (Čin, Praha 1926–1927). Za nacistické okupace se neváhal zapojit do odbojového hnutí navzdory skutečnosti, že jako Žid byl nucen se ukrývat. Byl hlavním autorem programu nekomunistické rezistence pro poválečné období nazvaného *Za svobodu, do nové Československé republiky*. V roce 1941 byl zatčen, prošel řadou nacistických věznic. Nakonec byl odsouzen k smrti a v únoru 1945 v Brandenburgu popraven. Jeho žena Milena, herečka a rozhlasová hlasatelka, zahynula v koncentračním táboře Ravensbrück.

k vlastní rodině, který nedlouho před okupací v roce 1937 úspěšně absolvoval prezenční vojenskou službu, též nevilil tuto cestu? Odpověď můžeme jen hádat. Povinnosti jediného dítěte stárnoucích rodičů si jistě připouštěl, ale to nebylo to rozhodující. Na domácí odbojové frontě bylo přece také třeba odhodlaných paží a srdcí, znovu si připomeňme onen imperativ odpovědnosti za bratry a sestry nejen z Ymky. Ale i v jejím rámci bylo zapotřebí udržovat alespoň základní, dosud možnou činnost, byť daleko skromnější než dřív: kroužky středoškoláků, čtenářské besedy, občasně výlety. To vše utužovalo pocit společenství a normality v nenormálních časech.

Nejhladanější odbojář

O dalších aktivitách Jaroslava Valenty se dozvídáme opět ze vzpomínek již zmiňovaného Miloslava Koháka, který zprávy získané Valentou od turnovských přátel nebo novopackých členů Jednoty bratrské předával k radiotelegrafickému vysílání do Lon-

dýna či posílal přes občasně kurýry tamtéž. Šlo o údaje z pohraničních četnických stanic, o vojenských a muničních transportech nebo o muničních továrnách. V roce 1941 Valenta na Turnovsku zajišťoval zakreslování míst vhodných pro seskoky parašutistů do speciálních vojenských map, část z nich byla později skutečně využita.⁹ Společně s přáteli z Ymky a z reformovaných sborů vytvořil Jaroslav Valenta síť útočišť pro lidi, které bylo potřeba dočasně ukrýt. Ti, kteří se pro tuto pomoc odboji rozhodli, čelili velkému riziku. V případě odhalení úkrytu je nacisté mohli popravit. Byli to často bezdětní, starší manželé, u kterých nehrozila bezprostřední dětská pravdomluvnost, osaměle žijící ženy, nejvíce vyhovovaly lokace na předměstích, vilky s možností úniku zahradou, nebo naopak velké činžovní domy s množstvím partají, kde se lidé navzájem neznali. S pomocí štábního kapitána Morávka, který posloužil jako doprovod přes protektorátní hranici na Slezensko, odkud byla zorganizována „maďarská cesta“ na Balkán a dále přes půl světa

8 Petiční výbor věrní zůstaneme (rozuměj: odkazu prezidenta Masaryka věrní zůstaneme) – základem této odbojové organizace byl manifest české inteligence vyvolaný dusnou atmosférou roku 1938, kdy se rozmáhala beznadějí a obviňování politické reprezentace ze selhání tváří v tvář rozpínavosti Třetí říše. V roce 1939 po otrěsu způsobeném represivními akcemi okupační moci – Mříž (Gitter) sladěná s příchodem německých vojsk, akce Albrecht I a II naplánovaná jako preventivní pacifikační zátah na potenciální „nepřátele říše“ před a po vypuknutí konfliktu s Polskem a konečně útok na vysokoškolské studenty po 17. listopadu 1939 spojený s uzavřením vysokých škol – byla část odboje oslabena. PVVZ zůstal až do příchodu zatupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha nejméně zatýkáním postiženou odbojovou organizací. Sdružoval osobnosti z řad prvorepublikového státního úřednictva, železničářů, zaměstnanců pošt, ale zejména členy a sympatizanty socialisticky orientovaných politických stran, organizací jako Rada žen, reformovaných církví, a tak mezi nimi nemohli zástupci Ymky a AY chybět.

9 ŠIMSOVÁ, Milena: *V šat bílý oděni*, s. 90 (podle vzpomínek Miloslava Koháka).

Titulní strana věstníku pražské Ymky z 1. listopadu 1938 s úvodníkem Josefa L. Hromádky
Repro: archiv YMCA v ČR

do Anglie, dostal Jaroslav Valenta do bezpečí nejhledanější „nepřátelskou osobu“ té doby, domažlického skauta Jana Smudka, známého jako „Nepopulární Jan“.

Po zatčení Jaroslava Šimsy 27. února 1940 na udání konfidenta Gestapa a tajemníka Ligy proti bolševismu Pravoslava Bradáče se činnost Jaroslava Valenty ještě úžeji propojila s odbojovým působením dalšího sekretáře Ymky Rudolfa Mareše. Valenta patřil do užšího okruhu přátel Šimsovy rodiny. Po jeho zatčení ve snaze pomoci manželce Marii Šimsově ukryl Valenta veškerou dokumentaci přítelovy práce v AY, konspekty přednášek, poznámky atd. Bohužel, o místě ukrytí nikdo jiný nevěděl, a tak se tato cenná dokumentace po ukončení války už nenašla. V té době též nabyla na intenzitě jeho zpravodajská činnost. Prostřednictvím několika osob zaměstnaných v okolí protektorátního prezidenta Háchy a přes kancelář advokáta Vladimíra Kloudy¹⁰ získával zprávy, které šifroval a předával k vysílání do Londýna.

Spolupráce s Vladimírem Krajinou

V této době též společně s Rudolfem Marešem zahájili spolupráci s Vladimírem Krajinou.¹¹ Seznámil je s ním Miloslav Kohák krátce před svým zatčením. Tehdy Valenta Gestapu unikl jen o fous, během roku 1941 musel přejít do ilegality. Přestože to pro něho znamenalo život psance, cítil se zřejmě jistěji. Domníval se, že tak nebude ohrožovat své rodiče.

10 JUDr. Vladimír Klouda (1904–1944), člen AY, podporoval odboj též finančně. Snažil se prostřednictvím svých známých napojených na německou antinacistickou Vyznávající církev (Bekennende Kirche) zajišťovat pro obviněné odbojáře právní pomoc, navzdory tomu, že možnosti obhajoby byly v době stanných soudů po atentátu na Reinharda Heydricha minimální. Nakonec byl též zatčen na základě obvinění z účasti v předávání citlivých informací z aparátu protektorátní vlády zahraničnímu odboji v Londýně a popraven v Drážďanech 25. 10. 1944.

11 Vladimír Krajina (1905–1993) byl přírodovědec se zaměřením na biologii a lesnictví, pedagog a politik, člen strany národních socialistů a jedna z vůdčích osobností domácího protinacistického odboje. Působil ve vedení Politického ústředí a od jara 1941 v koordináčním orgánu domácích odbojových organizací. Za heydrichiády se skrýval v Českém ráji díky obětavosti členů českobratrské církve, z nichž většina byla za poskytování úkrytu popravena i s rodinami. Gestapo Krajinu zatklo až v únoru 1943, do konce války byl vězněn v Malé pevnosti Terezín. Po válce se stal generálním sekretářem národních socialistů a poslancem, byl odpůrcem komunistické politiky. Po únoru 1948 uprchl do exilu a působil jako předseda exilové České národní rady. Zemřel roku 1993 v kanadském Vancouveru.

Gestapo získalo jeho fotografii, ale nevědělo, o koho se jedná. Valenta podobně jako Rudolf Mareš a řada dalších vystupoval pod různými krycími jmény. Zatímco Mareš používal ke krytí své pravé identity jména jako „Marek“ nebo „Železný“, Valenta se v případě perlustrace měl prokazovat protektorátním průkazem, tzv. kenkartou, vystaveným na jméno „Stanislav Zeman“, pravděpodobně ale používal takových dokladů víc na další jména. V pozdější nacistické soudní dokumentaci byl zmiňován též jako „Svoboda“.

Přestože ho stále více vytěžovala práce se zajišťováním zpravodajství, při úsilí udržet je v provozu se střídali s Rudolfem Marešem, snažil se všemožně vyšetřit prostor pro skrytou práci s mládeží. Byl vychovatel tělem i duší, když nemohl být v kontaktu s mladými, bylo to pro něho těžko snesitelné. Od podzimu 1941 ani toto už nebylo možné. Dne 27. září 1941 dorazil do Prahy zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich s úkolem zlikvidovat domácí odboj a hned následujícího dne bylo vyhlášeno stanné právo. Spojení s Londýnem, přerušené při zatýkacích akcích v rámci této „první heydrichiády“, se podařilo během ledna roku 1942 znovu zajistit po navázání kontaktu s velitelem výsadku Silver A, Alfrédem Bartošem.¹² To ovšem vyžadovalo neustálé přemísťování vysílaček nejčastěji v cestovním kufří, složité zařizování jejich údržby, hledání spolehlivých adres, kde by se zprávy daly šifrovat a odkud by bylo možné vysílat s co nejmenším rizikem zaměření přístroje. Bylo zapotřebí postarat se i o bezpečí radiotelegrafistů, kteří se rovněž často přemísťovali. V této době si Valenta musel pořídit i přestojení. Snažil se vypadat co možná

Rudolf Mareš (1909–1945)

Sekretář pražské Ymky. Od roku 1931 studoval práva na Karlově univerzitě a získal místo na finančním úřadě v Kutné Hoře. Po mnichovské dohodě organizoval pomoc uprchlíkům z pohraničí. Za okupace se jeho kancelář stala centrem výroby a distribuce ilegálních tiskovin. Zabýval se zpravodajstvím, paděláním dokladů a organizací rádiového spojení s londýnským exilem prostřednictvím vysílačky Sparta I. Zajišťoval spojení ukrývajícímu se Vladimíru Krajinovi. Osudnou se mu stala schůzka s Václavem Morávkem v Kinského sadech v Praze dne 11. července 1942, kde padli do léčky. Byl postřelen a v těžkém zdravotním stavu v lazaretu SS v Podolí vyslýchán a mučen, posléze převezen na Pankrác. Jeho vězeňská kalvárie pokračovala do srpna 1944, kdy byl ve zrychleném soudním řízení bez možnosti odvolání odsouzen k trestu smrti. Byl popraven v pankrácké sekýrárně 20. října 1944.

Rudolf Mareš s manželkou

Foto: archiv Jaroslava Čvančary

nenápadně, jako Němec. Obstaral si gumový plášť a klobouk, v kapse nosil viditelně zastrčené německé noviny.

Muži z výsadku Silver A dostali přesně opačné instrukce než Kubiš s Gabčíkem z výsadku Anthropoid, kteří připravovali atentát na R. Heydricha. Zatímco budoucí atentátníci

měli v rámci přísného utajení plánované akce jednat co nejvíce samostatně a stykům s domácím odbojem se vyhýbat, skupina Silver A by se bez nich neobešla. Nakonec se však situace vyvinula jinak. Ukázalo se, že tak závažný úkol je bez kontaktu s domácími lidmi stěžejně proveditelný.

¹² Alfréd Bartoš (1916–1942), velitel výsadku Silver A. Společně s Jiřím Potůčkem a Josefem Valčíkem byli po několika neúspěšných pokusech vysazeni na území protektorátu poblíž Poděbrad. K výsadku došlo v noci z 28. na 29. 12. 1941, tedy ve stejné době, kdy byl proveden výsadek Anthropoid s cílem přípravy atentátu na Reinharda Heydricha. Hlavním cílem skupiny bylo navázat přerušené rádiové spojení s Londýnem a vytvořit zpravodajskou a podpůrnou síť. „Ymkaře“ a zbytky pražského Ústředního vedení odboje domácího (ÚVOD) spojili s Bartošem odbojáři z Pardubic, kde si parašutisté vytvořili hlavní zázemí pro své operace. Spojení bylo obnoveno též díky logistické a organizační pomoci Mareše s Valentou (vysílání „Libuše“). Hon nacistů na parašutisty a jejich pomocníky po Heydrichově smrti A. Bartoš nepřežil, v červnu 1942 padl do léčky a spáchal sebevraždu.

Ať už to bylo přes parašutisty skupiny Silver A, či jinou cestou, Valenta s Marešem (a tím pádem zprostředkovaně i jimi průběžně informovaný Vladimír Krajina) museli přijít do styku s některým z mužů pověřených přípravou atentátu. Postupně jim během jara 1942 začalo docházet, především politicky zkušenému Krajinovi, že „velká akce“ bude likvidace někoho velevýznamného. Dovodili si, že má jít o Heydricha. A s tím přišlo vědomí, že v případě úspěchu přijde velmi tvrdá odvěta, že bude nejspíše v sázce existence celého domácího odboje.

Zprvu bylo zřejmě těžké tomu uvěřit, vždyť z Londýna přicházely zprávy o tom, jak vysoce se u spojeneckého velení cení zprávy přicházející z protektorátu. Co když nezůstane na svobodě nikdo, kdo by je zajišťoval? Bude-li celá pracně doplněná síť opět zničena, nejlepší domácí lidé ztraceni, jaká bude šance na pokračování odboje? Krajina po poradách s ostatními koncipoval zprávu odvyšlanou do Londýna nedlouho před 27. květnem 1942, v níž varoval před důsledky útoku na hlavu nacistické moci v protektorátu a důtklivě radil ke zvolení jiného „cíle“. Měl se jím raději stát obecně nenáviděný domácí zrádce Emanuel Moravec. Avšak význam likvidace muže tak vysoce postaveného a vlivného v nacistické hierarchii, jako byl Heydrich, ohlas takové úspěšné akce na mezinárodní a mezispojenecké úrovni, to nakonec převážilo vše.

Zatčení

Okolnosti atentátu a bezprecedentní rozsah odvetných akcí po Heydrichově smrti v rámci tzv. druhé heydrichiády jsou široce známé a často publikované. Mají nezpochybnitelný status „hvězdné hodiny“ protinacistického odboje. Tento historicky oprávněný pohled však nesmí zastínit cenu za hrdinství v oné trýznivé podobě, v jaké byla zaplácena spolu s mnoha

Jaroslav Šimsa, Marie Šimsová, Slávka Koháková a nakladatel František Laichter

Foto: archiv Jaroslava Čvančary

dalšími oběťmi na oltář budoucího vítězství také Jaroslavem Valentou a jeho nejbližšími. Shodou nešťastných okolností byl Valenta zatčen při plošné kontrole výskytu policejně nehlášených osob prováděné v noci z 27. na 28. května po celé Praze. Navzdory veškerým zásadám konspirace zůstal té noci na nejméně vhodné ze všech nevhodných adres. Byl zatčen v bytě vězněného Jaroslava Šimsy, u Marie Šimsově, matky tří nezaopatřených dětí. U ženy již tak dosti zatíženého manželovým osudem, které se celé měsíce předtím snažil pomáhat a chránit ji. Bez povolení k pobytu, s falešnými doklady na jméno Stanislav Zeman.

Komisař pražského Gestapa Otto Gall,¹³ už delší dobu pátrající po pražských „komplicích“ Vladimíra Krajiny, měl konečně v rukou člověka, který mu mohl ukázat ke Krajinovi cestu. Všechno souviselo se vším, lidé se spojením na Londýn, na Edvarda

Beneše přece musejí mít nějakou spojitost s atentátem! Podle toho vypadaly Valentovy výsledky v obávaném Petschkově paláci neboli „Pečkárně“. Valenta byl mladý a zdatný sportovec, ale hrůza z toho, že v bytě u Šimsových zbyla vysílačka a další kompromitující věci, ho ochromovala víc než mučení. Nebylo cesty, jak mu sdělit, že při první prohlídce, kdy ho zatkli, vysílačku neobjevili a Marii Šimsově se jako zázrakem podařilo s pomocí přátel se jí zbavit. Představa, co okolnosti, za jakých byl zadržen, mohou znamenat pro nemocnou přítelovnu ženu a děti, patrně přispěla k tomu, že se dvakrát pokusil o sebevraždu.

To nejhorší však mělo teprve přijít – když výsledky nepřinášely výsledky, rozhodlo se Gestapo Valentu vydírat prostřednictvím jeho rodičů, které zatkl pět dnů po něm. Vyhrožovali mu jejich popravou. S maminkou ho dokonce konfrontovali. Řekla mu, aby se na ni neohlížel a jednal

13 Otto Gall byl po osvobození odvezen do SSSR a o jeho dalším osudu není nic bližšího známo.

Pamětní deska na budově sídla pražského ústředí Ymky

Foto: archiv YMCA v ČR

podle svého svědomí. Později, když Valentu dále vydírali prostřednictvím výhrůžek smrtí jeho devatenáctileté neteři Daně Svědřihové a zařídili setkání obou s cílem na něho zapůsobit náležitým směrem, se jí svěřil, jak to bylo s rodiči. Na jedné misce neúprosných vah byl maminčin život, na druhé desítky životů přátel a jejich dětí. To rozhodlo. Ale zřejmě se až do poslední chvíle jeho citlivé svědomí s touto skutečností zcela nevyrovnalo. Manželé Valentovi byli na základě rozsudku stanného soudu zastřeleni v Kobyliších dne 9. června 1942. Nejprve Josef Valenta, o hodinu později jeho žena Jaroslava.

Kvůli záchraně Danina života udělal částečnou výpověď. Po devátém červnu už věděl, že Gestapo nevyhrožuje nikdy planě. Ale v podstatě nepřiznal nic než to, co už vyšetřovatelé věděli a mohli mu prokázat. Tehdy jeho neteři povolili několik dalších návštěv. Později vzpomínala, že při prvních z nich vypadal Jaroslav tak, že ho nepoznala. Vyšetřovací mašinerie

pokračovala a sestavovala skupiny obviněných takovým způsobem, aby následné soudní procesy probíhaly hladce.

„Na žádost Loučky (poštovní úředník, spolupracovník odboje – pozn. autorky), kterého znal v Turnově, s nímž opakovaně mluvil o spolupráci s [Antonínem] Kuličkou (poštovní úředník – pozn. autorky) a [Josefem] Olivou (poštovní úředník – pozn. autorky) a který se také prozradil, že je nelegálně činný, domluvil (Ferdinand Malina, pražský poštovní úředník, člen odboje, s nímž byl veden výslech jako se svědkem proti J. Valentovi – pozn. autorky) schůzku s funkcionáři organizace ÚVOD Dr. Valentou a Olivou a byl také přítomen v lednu 1942 na další schůzce těchto dvou, která sloužila k projednání jejich ilegální činnosti.“¹⁴ Tato citace ze soudního spisu dokládá, jak detailně bylo vyšetřování zatčených pro podezření z kontaktů s atentáčníky a odbojové činnosti v létě 1942 vedeno. Zároveň je také dokladem zásadního nepochopení

nacistického vyšetřovacího aparátu fungování a principům českého občanského odboje. Gestapo trpělo utkvělo představou, že existuje striktně daná hierarchie, odbojové funkce, přísná nadřízenost a podřízenost. Necháпали spojení vytvořená na základě dlouholetých přátelství, křesťanské pospolitosti a identifikace s církevními sbory. Co nezjistili metodami provokace, sledováním, náhodným prozrazením – amatérských chyb, jak jsme již viděli, nebylo málo – nebo si nevynutili při mučení zatčených, to prostě v této logice nebyli schopni odhalit. Proto určitá část kontaktů Jaroslava Valenty, Rudolfa Mareše a dalších zůstala přece jen nedotčena.

Popraven v Mauthausenu

Dana Svědřihová byla jednou z posledních přeživších Valentových příbuzných. Ještě v polovině září 1942 ho mohla navštívit v pankrácké věznici. Pak dlouho nic. Teprve v únoru 1943 dostala úmrtní lístek z koncentračního tábora Mauthausen.¹⁵ Jaroslav Valenta byl 5. října 1942 odsouzen stanným soudem k trestu smrti a 24. října téhož roku ve svých jedenatřiceti letech v Mauthausenu popraven. pd

Markéta Doležalová (1963) vystudovala FF UK, obor historie – ruský jazyk. Původně působila v neziskovém sektoru v nadaci Autismus nebo v Ymka „Živá rodina“, v letech 1998–2007 na MV ČR na úseku prevence kriminality a ochrany lidských práv. Od roku 2007 pracuje v Ústavu pro studium totalitních režimů, zabývá se tématem politických procesů v 50. letech, perzekucí a odporem křesťanů a rolí ženských řeholí ve 20. století.

14 Archiv bezpečnostních složek (ABS), f. Německé soudy v říši (141), sign. 141-316-1.

15 ŠIMSOVÁ, Milena: *V šat bílý oděni*, s. 120.